

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

« 15 » 12 20 16 р.

м. Київ

№ 1528

Про завершення програми реалізації
медико-педагогічного проекту
«Гармонія інтелекту та здоров'я»
за 2008-2016 роки

Відповідно до Положення про порядок здійснення інноваційної освітньої діяльності, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 07.11.2000 № 522, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 26.12.2000 за № 946/5167 (у новій редакції наказу Міністерства освіти науки, молоді та спорту України від 30.11.2012 № 1352, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 18 грудня 2012 р. за № 2111/22423), та наказів Міністерства освіти і науки України від 10.11.2008 № 1028, від 07.05.2014 № 559 протягом 2008-2016 років впроваджувався медико-педагогічний проект «Гармонія інтелекту та здоров'я» на базі дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів України.

На підставі висновків комісії з питань інноваційної діяльності та дослідно-експериментальної роботи з проблем виховання, розвитку дітей та учнівської молоді у загальноосвітніх навчальних закладах Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України від 01.11.2016 (протокол № 32)

НАКАЗУЮ:

1. Затвердити звіт про завершення програми реалізації медико-педагогічного проекту «Гармонія інтелекту та здоров'я» за 2008-2016 роки, що додається.

2. Програму реалізації медико-педагогічного проекту «Гармонія інтелекту та здоров'я» за 2008-2016 роки вважати завершеною.

3. Контроль за виконання цього наказу покласти на заступника Міністра Хобзея П. К.

Міністр

Л. М. Гриневич

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Міністерства освіти і
науки України
від _____ № _____

ЗВІТ

**про завершення програми реалізації
медико-педагогічного проекту «Гармонія інтелекту та здоров'я»
за 2008 - 2016 роки**

Відповідно до Положення про експериментальний загальноосвітній навчальний заклад, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 20 лютого 2002 року № 114, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України 13 травня 2002 року за № 428/6716 (у редакції наказу Міністерства освіти і науки України від 23 листопада 2009 року № 1054) та наказу Міністерства освіти і науки України від 10.11.2008 №1028 протягом 2008-2016 років впроваджувався медично-педагогічний проект «Гармонія інтелекту та здоров'я» на базі дошкільних, загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладів України, а саме: гімназії № 34 «Либідь»; багатoproфільній загальноосвітній школі I-III ст. № 5 м. Білої Церкви; спеціалізованій загальноосвітній школі I-III ст. № 12 м. Білої Церкви; Макарівській загальноосвітній школі I-III ст. № 1; Пашківській загальноосвітній школі I-III ст.; Червонослобідській загальноосвітній школі I-III ст.; Новосілківській загальноосвітній школі I-III ст.

Музикотерапевтична педагогіка передбачає передачу дітям знань у вигляді навчальних пісень; зацікавлює їх до навчанням, дає можливість засвоїти більше знань в особливому психофізіологічно-комфортному режимі рівнопівкульної діяльності мозку; спрямовує активну діяльність слухового, зорового та кінестетичного каналів до сприйняття інформації. Це універсальна медично-педагогічна технологія, комфортна для дітей з різними типами нервової системи, півкульним домінуванням, типом мислення і пам'яті та для

дітей з особливостями розвитку (затримкою психомовленнєвого розвитку, заїканням, логоневрозом, ДЦП, аутизмом, зниженням зору і слуху).

Мета проекту полягала у створенні умов для повноцінного фізичного, психічного і духовного розвитку, психологічного комфорту та соціального благополуччя дітей шляхом визначення пріоритету особистісно орієнтованого корекційно-оздоровчого навчання як основного чинника гармонійного розвитку дитини; утвердження свідомого ставлення та громадянської відповідальності за власне здоров'я.

Були визначені такі завдання:

вирішення проблеми гармонійного розвитку дітей в усіх ланках освіти; гуманізація та демократизація відносин учасників навчально-виховного процесу, забезпечення у дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладах сприятливого психологічного мікроклімату й відповідного інформаційно-предметного середовища;

створення мережі шкіл гармонізуючої освіти та впровадження їх досвіду роботи у практику роботи дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів;

залучення учнівської молоді до активної участі у просвітницькій та волонтерській роботі з пропаганди здорового способу життя в середовищі однолітків; підтримка, розвиток національних та родинно-сімейних традицій здорового способу життя та виховання здорової дитини; залучення батьків до даного процесу; послідовне формування культури здоров'я вчителів як необхідної умови створення гуманізованого освітнього середовища.

З метою створення умов для гармонійного розвитку дітей протягом експерименту у навчальних закладах:

впроваджувалася у навчально-виховний процес медико-педагогічна технологія гармонійного розвитку дітей "ПіснеЗнайка";

розроблено моніторинг діагностики і корекції стану здоров'я дітей;

створено банк даних інноваційного досвіду вчителів дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладів за темою проекту.

створено мережу центрів підготовки вчителів із впровадження проекту «Гармонія інтелекту та здоров'я» на обласному, районному (міському) рівнях;

створено практичні моделі гармонійного розвитку учнів різних типів навчальних закладів (гімназії, загальноосвітньої міської та сільської школи, дошкільного навчального закладу, навчального та реабілітаційного центру дітей з особливими потребами).

Відповідно до Програми реалізації медично-педагогічного проекту «Гармонія інтелекту та здоров'я» протягом 2008-2016 років експеримент проводився за такими напрямками:

1. Організаційна діяльність та кадрове забезпечення.
2. Наукова та науково-методична діяльність.
3. Моніторинг результатів реалізації проекту.
4. Системно-узагальнююча та видавнича діяльність.

З метою вирішення завдань програми вищезазначеного проекту використовувалися теоретичні та емпіричні методи дослідження: теоретичний, логічний та компаративний аналіз наукової, педагогічної, методичної літератури, узагальнення й систематизація матеріалів; порівняння; моделювання; експеримент; комплексна оцінка гармонійного розвитку учнів.

В основу реалізації програми проекту покладені принципи: превентивності, гуманізму, дитиноцентризму, відкритості, системності, діяльної опосередкованості у набутті позитивного соціального досвіду, технологізації.

А також такі концептуальні положення: класичні педагогічні цінності й поняття духовності, любові, добра, миру, милосердя, справедливості, ідеї турботливого ставлення учнів і педагогів до власного здоров'я, його фізичного, психічного і духовного стану. Перехід від авторитарної до особистісно орієнтованої моделі навчання з урахуванням вікових можливостей та індивідуальних особливостей розвитку дітей, стану їхнього здоров'я. Ідеї безстресового психофізіологічного-комфортного навчання учнів з різною організацією вищої нервової діяльності. Ідеї гармонізації стосунків дітей і

дорослих. Ідеї гармонійного розвитку фізичних, душевних і духовних сил учнів та педагогів, розвитку їхніх здібностей і талентів, уникнення і корекцію існуючих порушень та проблем. Ідеї рівноправних освітніх можливостей для здорових дітей і дітей з особливостями розвитку в умовах інклюзивної освіти, домашнього навчання, тощо. Формування гармонійного цілісного світогляду учнів, їхніх педагогів і членів родин, збереження здоров'я, як стану повного фізичного, духовного та соціального благополуччя.

Методологічним підґрунтям Концепції проекту стали діяльнісний і системний підходи до гармонізації учнів в освітньому середовищі.

Діяльнісний підхід вимагав культивування дієвої позиції особистості з метою власного становлення й розвитку, її морального і духовного самовдосконалення.

Особистісно орієнтований підхід спрямований на особистість дитини, ставить її в центр виховних впливів. Середовищний підхід допомагає врахувати, що спосіб життя кожної людини формується в результаті її взаємодії із середовищем.

Системний підхід передбачав цілісність у практичній діяльності, що спрямована на комплексну реалізацію гармонізації дітей.

З метою практичної реалізації програми проекту було розроблено, науково обґрунтовано та апробовано у дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних навчальних закладах різних регіонів України медико-педагогічну технологію гармонійного розвитку дітей (музикотерапевтичну педагогіку «ПіснеЗнайка»), яка включає навчальні пісні та посібники «Всесвіт», «Чарівний світ чисел».

Навчальні пісні та відеопосібники серії «ПіснеЗнайка» розроблено на засадах музикотерапії для одночасного рівнопівкульного багатосенсорного навчання і психоемоційного врівноваження учнів. У навчальних посібниках представлено психологічні тести та медичні анкети для визначення проявів стресу, неврозу, депресивних станів учнів.

Використання їх дає можливість дітям легко засвоювати знання без перевтоми і стресу, зберегти здоров'я в процесі навчання, а також уникнути негативного впливу «шкільного фактору», відкоригувати прояви незрілості центрів уваги, пам'яті, мислення, мовлення.

В процесі експериментальної діяльності була створена інноваційна універсальна модель гармонізації дітей дошкільного і молодшого шкільного віку, яка дає можливість зберігати і зміцнювати фізичне, психічне і духовне здоров'я учнів, відкоригувати існуючі труднощі і проблеми, гармонізувати стосунки учнів, вчителів і батьків.

На основі інноваційної універсальної моделі гармонізації дітей дошкільного і молодшого шкільного віку були розроблені різні моделі гармонійної освіти дітей з різним рівнем інтелекту та стану здоров'я, які дають можливість підвищити якість освіти, уникнути багатьох педагогічних, медичних і соціальних проблем (труднощів у навчанні, небажання дітей вчитися, погіршення їхнього стану здоров'я у процесі навчання і виховання, виникнення психоемоційних та психосоматичних розладів, агресії, комп'ютерних та інтернет залежностей, непорозумінь між дітьми і дорослими). А також враховують специфіку навчального закладу, регіону.

Модель «Гармонійна гімназія» ґрунтується на ідеї уникнення перевантаження учнів при засвоєнні значного об'єму інформації, який є стресором і чинником виникнення дизадаптації, психосоматичних та психоемоційних розладів, труднощів у навчанні учнів.

Модель «Гармонійна гімназія» успішно апробована і представлена на базі гімназії №34 «Либідь» (м. Київ). Так, з використанням відеопосібника «Чарівний світ чисел» учні в ігровій формі навчилися додавати числа з переходом через десяток без розкладання чисел, засвоїти таблицю множення без зубріння всього за 1 місяць. З навчально-методичним комплектом «Всесвіт» швидко у рівнопівкульному режимі дозволяє засвоїти граматику української мови, навчитись читати цілими словами з усвідомленням прочитаного.

Модель «Гармонійна сільська школа» створена з метою надання учням сільських шкіл високого рівня гармонійної освіти; подолання проявів психофізіологічної та психологічної незрілості, низького рівня підготовки до школи (в учнів, які не відвідували дошкільний навчальний заклад).

Модель «Гармонійна сільська школа» успішно апробована і представлена в багатьох сільських загальноосвітніх навчальних закладах різних регіонів України, а саме: Пашківській ЗОШ I-III ст., Червонослобідській ЗОШ I-III ст., Новосілківській ЗОШ I-III ст. Макарівського району Київської області, які є базовими навчальними закладами експериментальної діяльності медично-педагогічного проекту «Гармонія інтелекту і здоров'я».

Модель «Гармонійна загальноосвітній навчальний заклад» створена на базі загальноосвітніх навчальних закладів невеликих міст України, які мають недостатню матеріально-технічну базу для ефективного навчання і оздоровлення учнів. А також мають високі показники проявів стресу і «шкільного» неврозу, що негативно впливають на дитячий організм (дитина працює без радості, має утомлений вигляд, різкі перепади настрою, слабкість, стає неуважною, забудькуватою, дратівливою або закомплексованою, швидко втомлюється, нервує, має поганий настрій).

Впровадження музикотерапевтичної педагогіки дає можливість підвищити успішність і поліпшити здоров'я дітей, підвищити їхню мотивацію до навчання, створити умови для розвитку здібностей і талантів учнів.

Модель «Гармонійна загальноосвітня школа» апробована і представлена на базі Білоцерківської ЗОШ №5 I-III ст., яка активно співпрацює з дошкільним навчальним закладом «Малятко». Дана взаємодія мала змогу стати успішною завдяки використанню навчальних посібників «Всесвіт» і «Чарівний світ чисел» серії «ПіснеЗнайка».

Модель «Гармонійний дошкільний навчальний заклад» успішно започаткована при вихованні і навчанні здорових дітей дошкільного віку і з порушеннями мовленнєвого розвитку. Для цієї категорії дітей, як і у дітей з особливостями розвитку системи інклюзивної освіти, музикотерапевтична

педагогіка є способом вибору при навчанні і реабілітації. Вона дає можливість також досягти важливого психофізіологічного результату – природній стимуляції лівої і правої півкуль мозку, поліпшенню міжпівкульної взаємодії, що надзвичайно важливо. У дітей дошкільного віку ліва півкуля є незрілою і навантажувати її різною інтелектуальною діяльністю не варто (читання, лічба, письмо) інакше сформується недостатня зрілість центрів уваги, пам'яті, мислення, мовлення. Традиційні методики підготовки дітей до школи у значній мірі перевантажують незрілий мозок дітей (особливо ліву півкулю) і призводять до виникнення хронічного стресу і, навіть, неврозів у майбутніх першокласників.

Модель «Музикотерапевтична педагогіка в системі інклюзивної освіти» ґрунтується на можливостях цієї освітньої інноваційної технології сприяти комфортному і легкому засвоєнню знань, підвищенню успішності, поліпшенню психоемоційного і психосоматичного стану, більш активній реабілітації дітей з особливостями розвитку.

Досвід навчальних закладів, які працюють у системі інклюзивної освіти стверджує те, що значна частина дітей завдяки музикотерапевтичній педагогіці «ПіснеЗнайка» допомогла продовжувати навчання після початкової школи в основній школі і навіть перейти у звичайні класи, де навчаються здорові діти. Ці результати вдалося досягти завдяки раціональній організації навчально-виховного процесу з використанням навчальних пісень і відеопосібників серії «ПіснеЗнайка». А саме, засвоєнню навчальної інформації в рівнопівкульному багатосенсорному режимі (активній діяльності слухового, зорового та рухового каналів сприйняття інформації), уникненню перевантаження і пригнічення лівої півкулі (яка у дітей із затримкою психомовленнєвого розвитку, ДЦП, аутизмом та іншими порушеннями нервової системи є недостатньо зрілою при виконанні лівопівкульної діяльності (вивчення математики, граматики, читання, логіки).

В рамках діяльності проекту «Гармонія інтелекту і здоров'я» протягом 2008-2016 років була започаткована модель «Гармонізації педагогів і батьків учнів». Інноваційна діяльність була спрямована на уникнення складнощів у

стосунках між дітьми і дорослими, а також емоційного вигорання вчителів, яке за свідченням спеціалістів є 3-ю стадією стресу, обумовлене нервово-гормональним виснаженням організму вчителя. На його основі формуються така психосоматичні недуги, як неврози, гіпертонія, виразки кишково-шлункового тракту, імунодефіцити, ендокринопатії і навіть пухлини.

Безстресовий режим навчання, зменшення навантаження, уникнення напруження поліпшує фізичний та психічний стан здоров'я педагогів та дає можливість їм проводити навчальну діяльність у творчому режимі на фоні лише позитивних емоцій.

У процесі реалізації діяльності проекту визначені основні критерії гармонійного розвитку дітей, а саме:

фізичного здоров'я: прагнення до фізичної досконалості, ставлення до власного здоров'я як до найвищої соціальної цінності, фізична розвиненість, загальна фізична працездатність, загартованість організму, дотримання раціонального режиму дня, виконання вимог особистої гігієни, правильне харчування, проведення навчально-виховного процесу в режимі психофізіологічного комфорту;

психічного здоров'я (психологічного комфорту): відповідність пізнавальної діяльності календарному віку, розвиненість довільних психічних процесів, наявність саморегуляції, адекватна самооцінка, відсутність акцентуацій характеру та шкідливих поведінкових звичок, уникнення перевантаження, психоемоційного напруження і стресу;

духовного здоров'я: узгодженість загальнолюдських і національних морально-духовних цінностей, наявність позитивного ідеалу, працелюбність, відчуття прекрасного у житті, в природі, у мистецтві.

З метою оцінки впливу музикотерапевтичної педагогіки на психоемоційний та психосоматичний стан учнів проведено обстеження спеціалістами НДІ ПАГ НАМН України молодших учнів.

Проведений аналіз впровадження проекту «Гармонія інтелекту і здоров'я» можливість зробити висновок про те, що в учнів, які вчать за

музикотерапевтичною педагогікою «ПіснеЗнайка» прослідковується суттєве зменшення тривожності, напруження, розвиток психоемоційних розладів та порушень діяльності різних органів і систем, а саме: органів травлення, ЛОР-органів, імунної і нервової системи. Учні експериментальних класів, які епізодично навчались з навчальними посібниками серії «ПіснеЗнайка» були більш активними, спокійними, радісними і оптимістичними, відкритими до спілкування, мали меншу схильність до депресивних станів у порівнянні із учнями, які навчались у звичайних класах - мали більше хронічних запальних явищ у носі і горлі, дискінезії жовчовивідних шляхів, розладів функціонування шлунку, підшлункової залози, системи кровотворення, порушень системи травлення, болів у суглобах, слабкості та оніміння ніг, місцевих набряків, порушення апетиту, вражень шкіри, а також проявів сонливості протягом дня, розумової інертності, скованості, схильності до депресій. В цілому їхня захворюваність була вищою на 40% від захворюваності дітей, які навчались за «ПіснеЗнайкою».

Завдяки використанню інтегрованого навчання «Чарівний світ чисел», енциклопедії «Всесвіт» із серії «ПіснеЗнайка» з'ясовано про те, що підвищилась якість знань в учнів на 3-4 %. «ПіснеЗнайка» забезпечила легке сприйняття і запам'ятовування інформації, активізувала пізнавальні інтереси учнів та забезпечила оздоровче комфортне навчання, що є профілактикою шкільних неврозів, психоемоційних порушень. На уроках здійснювалась гармонізація особистості, розвиток здібностей і талантів дітей.

З метою визначення дитячих страхів та агресивності, проявів стресу, психоемоційних, невротичних і депресивних станів, психосоматичних порушень проводились групові й індивідуальні психодіагностики та психологічні тести. За результатами діагностики з'ясовано, що запропонована технологія «ПіснеЗнайка» є досить ефективною і комфортною для дітей.

Багаторічний досвід роботи впровадження проекту підтверджує ефективність медично-педагогічної технології для профілактики та корекції

поширення порушень пізнавальної сфери у дітей, як дислексія, дисграфія, дискалькулія.

Музикотерапевтична педагогіка «ПіснеЗнайка» гармонізує фізичні, духовні основи організму учнів, вчителів і батьків, поліпшує стосунки між ними, об'єднує дітей в колективі, а також вона є способом вибору для дітей з особливостями розвитку (затримкою психомовленнєвого розвитку, заїканням, логоневрозом, ДЦП, аутизмом, зниженням зору і слуху).

Протягом 2008-2016 років було створено мережу центрів підготовки вчителів із впровадження проекту «Гармонія інтелекту та здоров'я» на обласному, районному (міському) рівнях.

Для вчителів, керівників навчальних закладів творчою групою проводилися постійнодіючий практикуми за темою «Шляхи та механізми ефективного впровадження нових моделей та технологій навчання й виховання».

Активна співпраця з батьківською громадськістю з реалізації завдань проекту здійснювалася шляхом постійного діалогу з педагогічними та медичними колективами.

Модернізовано консультаційну роботу, в рамках якого проходять батьківські всеобучі під час яких досвідчені вчителі, науковці, медичні працівники проводять з батьками роз'яснювальну роботу з питань вікової та педагогічної психології, родинні консультації.

За період 2008-2016 років в рамках проекту «Гармонія інтелекту і здоров'я» були проведені різні форми і методи роботи з учнями, їхніми педагогами та батьками. Зокрема, науково-практичні конференції, форуми, круглі столи, тренінги, майстер-класи, фестивалі

Групою з координації та розробки навчально-методичного і науково-методичного забезпечення проекту розроблено навчально-методичні комплекти, науково-методичну літературу для навчання учасників проекту «Гармонія інтелекту та здоров'я», а саме:

інтегрований навчальний посібник гармонійного розвитку дитини «Чарівний світ чисел» (1 клас);

навчально-методичний комплект «Всесвіт» (орієнтовні моделі уроків з предметів «Природознавство», «Українська мова») (навчальні посібники мають схвалення комісії з педагогіки та методики початкового навчання Науково-методичної ради з питань освіти Міністерства освіти і науки України протокол від 4 жовтня 2012 № 9 для використання у загальноосвітніх навчальних закладах).

У серії «Гармонійна освіта» підготовлено книгу «Гармонійна нація. Популярно про наболіле. Стрес. Емоційне вигорання. Невроз. Суїцид. Психосоматичні розлади у дітей і підлітків» (березень 2012 р.). У даному посібнику представлена інформація про найбільш розповсюджені порушення у стані здоров'я дітей і дорослих (стрес, невроз, депресія, емоційне вигорання, психосоматичні розлади), причини їх виникнення, прояви, корекція і профілактика.

У 2013 році проведено міжнародний форум «Гармонія інтелекту та здоров'я» (з досвіду роботи експериментального навчального закладу - гімназії № 34 м. Києва), на якому представлено підсумок десятирічної діяльності та перспективи розвитку медико-педагогічного проекту «Гармонія інтелекту та здоров'я ПіснеЗнайка».

Особливості та переваги музикотерапевтичної педагогіки, започаткованої в рамках проекту «Гармонія інтелекту і здоров'я» дали можливість вчителям організувати одночасне навчання, виховання й оздоровлення учнів.

Впровадження вищезазначеного проекту дало можливість досягти очікуваного результату – сформувати гармонійну особистість дітей дошкільного і молодшого шкільного віку в процесі навчання і виховання.

Науковий керівник

Н. М. Яновська

Координатор

Т. І. Бережна

